

történelmileg-társadalmilag adott esztétikai érzékenységtől a műelemzésig nagyrészt kihasználatlanok a nevelési lehetőségek, annak kellő „technikai” kiművelése hiányában.

A cél világos, de nehezen elérhető: Ha folyamatosan értékes olvasmányokhoz jutnak tanítványaink, az irodalmi élmények ismétlődő rendszere pozitív általánosított esztétikai érzelmek megjelenéséhez vezet. Ezek torzulástól mentes értékítéletek kristályaiba rendeződnek, s a tanulók az irodalomban a valódi értéket találják szépnek, vonzónak, lelkesítőnek, a sekélyestől, hamistól, álirodalomtól pedig nem a tanári vagy szülői intelem, hanem egészséges irodalmi ízlésük tartja távol őket. Tilalomfák helyett útjelzőkkel, pozitív eszközrendszerrel megkönnyíthetjük a célba jutást.

*

Az olvasmányok hatáslehetőségeinek ismerete nélkülözhetetlen a magyartanár, a könyvtáros és az osztályfőnök munkájában. Be kell azonban látnunk, hogy ilyen irányú tájékozottságunk felületes, hézagos, nem terjed ki pszichológiai mélységekre, hiszen ezzel még a szakirodalom is adós maradt. Hogy a gyakorló pedagógus az igényes olvasóvá nevelés szövevényes munkájában akadályokra és útvesszőkre bukkan, vizsgálódásra és döntésekre kényszerül — ezt kívántam jelezni e cikkben. Elhanyagoltnak érezzük az esztétikai nevelésnek ezt a területét, amelyben egyelőre még a megoldandó problémák sokasága is áttekinthetetlen. Összehangolt elméleti, gyakorlati munka, az iskolai, családi, társadalmi életben jelentkező igények, helyzetelemzések, pszichológiai, pedagógiai, módszertani kutatások bizonyára csökkentenék a nagy távolságot, amely a szándék, a befektetett energia és az eredmény között van.

DR. RÉVÉSZ BÉLA
Szeged, Tanárképző Főiskola

Olaszóvá nevelés élővilág szakkör foglalkozásain

Az olvasóvá nevelés a tanítási órákon és az órán kívüli oktató-nevelő foglalkozások keretében lehetséges. Az elmúlt tanévben kerestük annak lehetőségét, hogyan lehet az élővilág szakköreinek munkáját is bekapcsolni e komplex feladatba.

Munkánk során az olvasóvá nevelés nem cél, hanem eszköz volt a biológia iránti érdeklődés kielégítésére. Eszközként használtuk fel a biológiai ismeretek megszerzésére, a biológiai kutatás módszereinek megismerésére. Így a biológiai aspektusú irodalmi művek segítséget nyújtottak a szakköri munkához, de szolgálták az olvasóvá nevelést is.

Munkánk első részében iparkodtunk meghatározni, hogy milyen művek érdeklík a szakköri tagokat. Több alkalommal egyénenként és csoportosan érdeklődtünk, hogy mely műveket olvassák szívesen, melyeket olvasták el többször az elmúlt évben. Ekkor általánosságban érdeklődtünk a művek felől. Később szűkítettük a témát. A biológia ijellegű munkák közül kerestük a legszívesebben olvasottakat.

A vizsgálat alapján a szakkör tagjainak olvasottságát a következők jellemzik:

1. Amíg az alsó tagozatban a szépirodalmi művek az uralkodók a gyermek olvasmányai között, a felső tagozatban a természettudományos, ismeretterjesztő művek iránt nőtt meg az érdeklődés.
2. A 10—14 évesek már önálló olvasóvá váltak.
3. Túl vannak a „Robinson mesekor”-on. „Igaz történetek” olvasása az igényük. A ka-

landregények helyét fokozatosan a felfedezésekről szóló írások, a kutatások izgalmas történetei foglalják el.

4. Szívesen olvassák a vadásztörténeteket, de egy-egy betegség gyógyításának, a kórokozók felfedezésének, biológusok élettörténetének színes írásait is.
5. Nem elégszenek meg az események kronológikus felsorolásával, hanem a tettek mögött az embert keresik. A cselekvő ember érzelmi világát, a tettek érzelmi indítékait is óhajtják megismerni.

A szakköri foglalkozások anyagához kapcsolódva esetenként egy-egy könyv, vagy könyvrészlet megbeszélésére is sor került. A szakköri foglalkozásokat kéthetenként tartottuk. Így elegendő idejük volt a mű elolvasására.

A tanterv, a szakköri foglalkozások anyaga és a tanulók felmérés szerinti érdeklődése alapján osztályonként a következő művek elolvasását ajánlottuk:

Az 5. osztályosok részére:

Fekete I.: Bogáncs; Szász I.: Maszat és társai; Turcsányi E.: Nyolclábú vadászok; Aprily L.: Fecskék, őzek, farkasok; Fekete I.: (Huszonegy) 21 nap; Oroszi A.: Konyhakert, Szász I.: Kisanna kertországban; Kovács I.: Hogyan kutassunk?; Schwatz I.: Mit mutat a nagyító?

A 6. osztályosok részére

Szederjei Á.: Erdőn, mezőn, vadvizeken; Borhidi A.: Az erdő élete; Fekete I.: Hu; Fekete I.: Vuk; Horti J.: Félelmetes rovarok; Vertse A.: Madárvédelem; Széchenyi Zs.: Ahogy elkezdődött; Komlódi M.: Amiről a lápok mesélnek; Turcsányi E.: A vizek akrobatái; Fekete I.: Tüskevár; Fekete I.: Kele; Vásárhelyi I.: A kételtűek és hüllők hasznáról és káráról; Varga D.: Herman Ottó.

A 7. osztályosok részére

Adamson I.: Oroszlánhűség; Brehm A.: Az egyenlítőől az északi fokig; Cousteau J.—Dumas F.: A csend világa; Akimuskin I.: Még a krokodilusnak is van barátja; Molnár G.: Jaguárországban; Szemere Z.: Hazai ragadozó madaraink; Rábai E.: Növénytermesztési kísérletek; Kocsis F.: „Csodálatos” élővilág; Szücs L.: A növényvilág csodái.

A 8. osztályosok részére

Tasnádi Kubacska A.: Ósállatok nyomában; Tasnádi Kubacska A.: Ósvilági utazás; Tasnádi Kubacska A.: Repülőszárkányok és gyíkmadarak; Gábori M.: Ösemberek, ásások; Ákos K.: Ismeretlen világ: Az ember; Schneider H.—Schneider N.: Hogyan működik a szervezetünk? Holdas S.: Az indiánok varázsitala; Weinstein P.: Hogyan lát az ember és az állat?; Petur L.: Egyszemélyes expedíció; Száva I.: Egyedül a halál ellen; Fedorowski G.: Felfedezések az orvostudományban; Kruif P.: Bacillusvadászok; Lewis Sinclair: Arrowsmith.

Az egyes művek a tantervet meghaladó ismeretanyagot is tartalmaznak. Ezek kielégítették a tanulók tananyagot meghaladó egyéni érdeklődését.

Felmerül: a művek meghatározása során az a probléma, hogy „olvashatnak-e a tanulók olyan műveket, amelynek egyes szavai olyan élőlényeket, biológiai jelenségeket és folyamatokat jelentenek, amelyeket a tanulók még nem ismernek”. E problémára a gyakorlat igazolása szerint igennel kell válaszolnunk. A művek érthetősége általában fontos. Ez az igény a mű egészére vonatkozik és nem pedig az egyes mondatokra, szavakra. Tapasztalatunk szerint az olvasás közben értelmükkel feldolgozzák a művek anyagát és ismereteket gyűjtenek a tanulók. Az ismeretlen szavak, fogalmak megértése következhet a mondat értelméből, a fogalmat követő magyarázó szövegből vagy esetleg lábjegyzetből stb. Így újabb és újabb fogalmakkal ismerkednek meg. Szókészletük ezekkel az újabb szavakkal gyarapodott, kifejező képességük fejlődött. E folyamat különösen a biológiai szakkifejezések elsajátítása szempontjából igen fontos.

A szakkörök homogén összetételűek voltak. Egy-egy évfolyam tanulói alkottak egy-egy csoportot. Ez lehetővé tette, hogy a foglalkozások anyaga és a tanterv között szoros koncentrációt hozzunk létre. Az órán szerzett ismeretek bővítése, képességek továbbfejlesztése ezen kapcsolat révén erőteljesen valósulhatott meg. E munkát segítette sajátos jellegével a szakköri foglalkozásokon megbeszélte irodalmi értékű alkotások.

Az olvasásra javasolt munkák ajánlása a szakköri foglalkozásokon történt. Az ajánlás lényegében az érdeklődés felébresztéséből, a mű elolvasása iránti vágy felkeléséből állt. Ezt egyik alkalommal a filmvetítés, máskor a foglalkozáson végzett megfigyelés vagy kísérlet és az irodalmi alkotás biológiai tartalma közötti kapcsolat tette lehetővé. Egy-egy alkalommal a mű teljes elolvasására, máskor pedig csak egy részletének megismerésére került sor. Jellemző tünet volt, hogy a tanulók teljes terjedelmében elolvasták azokat a munkákat is, amelyeknek csak részleteinek megismerését igényeltük. Ez az önálló olvasási igény kifejlődését bizonyítja.

Az érdeklődés felébredése, a mű elolvasása, a szerzett élmények a közlési vágy feszültségét keltették a tanulóknban. Erre lehetőséget a következő szakköri foglalkozás nyújtott. A foglalkozás anyagát úgy állítottuk össze, hogy annak egy részlete kapcsolatban állt az előző foglalkozás anyagával és az ajánlott irodalommal. E szerves koncentráció tette lehetővé az önálló olvasási igény kifejlődését.

A könyvek megbeszélése során az esetleges szakmai helytelenségek korrigálása egyik lényeges feladatunk. A problémák általában két forrásból származtak. Egyik és gyakoribb forrás a tanuló volt. Ismereteit meghaladó tények is előfordultak a művekben. Ezekre nem talált megfelelő magyarázatot és saját maga iparkodott azt pótolni. E magyarázatok a nem elégséges ismeretek miatt legtöbbször tévesek. Hasonló téves megállapítások származhatnak a felületes, pontatlan olvasásból is. Ezek helyesbítése viszonylag könnyű volt. A magyarázat tévedéseit a tanulók ismeretei alapján feltártuk és megcáfoltuk. A másik forrása a szakmai helytelenségeknek maga a mű. Ez ritkábban fordul elő. Az író egyes biológiai jelenségeket nem helyes vagy nem elégséges biológiai ismerete alapján iparkodik megmagyarázni. Ennél súlyosabb az a jelenség, amikor az olvasmányosság érdekében szakmai engedményeket tesz az író. Ekkor ír pl. „teknősbéká”-ról a teknős helyett és ruház fel emberi tulajdonságokkal, tudatos cselekvésekkel állatokat. Ezek korrigálása már nehezebb volt. Az olvasott mű dokumentum, bizonyító erejű a tanuló számára. „Így írta...”, „Így olvastam...” érveltek többször is a tanulók a vitában. Ezen tévedések helyesbítése az olvasott mű tekintélyének rombolása nélkül nem történhet meg. Ezért tartottuk szükségesnek, hogy az ajánlás előtt először a tanár ismerje meg a művet és vizsgálja meg a tanulókra gyakorolható hatás lehetőségeit.

A felsorolt művekből az élővilág egyes epizódjait ismerik meg. Igen értékes nevelési vonatkozásaik is. Az emberi erőfeszítés, szorgalom, következetes türelmes kutatómunka példái hatással vannak személyiségük fejlődésére is.

DR. RIESZ BÉLA

Szeged, Tanárképző Főiskola

Az osztályközösség struktúrájának vizsgálata a szociometria módszerével

Az osztályközösségnek és azon belül az egyes tanuló személyiségének megismerése előfeltétele az osztályfőnök és a pedagógus kollektíva eredményes nevelő tevékenységének. A nevelés a pedagógus részéről sajátos „anyagismeretet” tételez fel, amelyet gyakran és helytelenül a nevelési elvek és eljárások ismeretére korlátoznak, feltételezve, hogy adott nevelési szituációban a cél és a módszerek ismerete elegendő feltétele a nevelésnek. Véleményünk szerint a nevelés eredményessége mindaddig vi-